

Laura GIOSANU*

RADIO „EUROPA LIBERĂ” ȘI EXILUL ROMÂNESC ÎN EUROPA

Radio Free Europe and Romanian exile in Europe

Abstract: *Radio Free Europe was born during the Cold War that marked the tension between the two superpowers. Radio Free Europe and Radio Liberty carried the torches of freedom and democracy, as their mission was to further strengthen civil societies by projecting democratic values. These radio stations opened the eyes of those who were on the other side of the Iron Curtain and fought to combat Communism and the establishment of democratic regimes.*

Keywords: *Cold War, Iron Curtain, Radio Free Europe, Radio Liberty, communism, democratic regimes*

În cadrul acestui articol ne-am propus să realizăm o trecere în revistă a istoriei postului de Radio Europa Liberă și a importanței acestuia, rolul său având maximă semnificație în instaurarea regimurilor democratice în statele din Europa Răsăriteană, mai exact cele care se aflau în spatele Cortinei de fier. Acest material încearcă să ofere o privire de ansamblu asupra istoriei postului Radio Europa Liberă, un subiect asupra căruia mai există încă semne de întrebare.

*

La finele războiului, încrederea oamenilor într-un viitor cu perspective frumoase de dezvoltare, de a respira aer curat, de a trăi într-o lume armonioasă, dispensată de tumulturi și conflicte a fost distrusă de puternica antiteză dintre cele două superputeri, S.U.A. și U.R.S.S., care au început o luptă pentru dominație, ca reprezentante ale unor ideologii și sisteme politice și economice contrapuse, S.U.A. promovând valorile democratice, pluripartidismul, libertatea individuală, drepturile cetățenești, iar U.R.S.S. sistemul comunist impus statelor din Europa Centrală și de Est. Ciocnirea de interese dintre S.U.A. și U.R.S.S. a înglobat întreaga lume, care a fost obligată să se divizeze în blocuri opuse, cu alte cuvinte american sau

* MA, “Ștefan cel Mare” University, Suceava, Romania; e-mail: giosanulaura@yahoo.com.

Date submitted: June 5th 2017

Revised version submitted: July 14th 2017

Accepted: August 8th 2017

sovietic¹. Conflictul dintre cele două mari puteri a luat numele de *Război Rece*, sintagmă inventată în 1948 de jurnalistul Walter Lippman pentru a scoate în evidență izbitorul contrast dintre cele două blocuri, care nu duceau confruntări militare, ci un război în domeniul diplomației, al economiei, al propagandei.

După cel de-al doilea război mondial a avut loc Conferința de la Yalta din februarie 1945 unde s-au dezbătut problemele cooperării militare și ale organizării lumii postbelice, iar la Conferința de la Postdam din iulie-august 1945 s-au afirmat principiile colaborării și organizarea lumii postbelice. Având în vedere că Moscova nu avea să respecte Convențiile semnate la Yalta și Postdam, la 12 martie 1947 Truman s-a adresat americanilor printr-o comunicare intitulată *Doctrina Truman*, care a anticipat și *Planul Marshall*. Așa că în vara anului 1947 F. Kennan a declarat că: „e clar că elementul de bază al politicii Statelor Unite față de Uniunea Sovietică trebuie să fie un procedeu de lungă durată, tolerant, dar totuși dârz și vigilent față de tendințele expansive rusești. În orice caz, trebuie să se înțeleagă că astfel de atitudine nu are nimic de a face cu (...) amenințări”². Din analiza lui Kennan reiese foarte clar apariția stațiilor Radio Europa Liberă și Radio Libertatea: „Statele Unite au întru totul posibilitatea să exercite o influență hotărâtoare în desfășurările interne ale Rusiei, ca și în toată mișcarea comunistă internațională”³. Odată ce Churchill și-a dat seama de pericolul sovietic, a avut loc cu adevărat împărțirea Europei în două sfere de influență. Așadar, la 5 martie 1946 Churchill a ținut un discurs în orașul Fulton: „De la Stettin, în Baltica, la Triest, în Adriatică, o cortină de fier a căzut peste continent. În spatele ei se găsesc capitalele tuturor țărilor Europei Orientale: Varșovia, Berlin, Praga, Viena, Budapesta, București, Sofia. Toate aceste orașe celebre, toate aceste națiuni se găsesc în sfera sovietică și toate sunt supuse, sub o formă sau alta, nu doar unei influențe sovietice, dar și controlului foarte strâns și în continuă creștere al Moscovei”⁴.

*

În primele luni ale anului 1949 un număr de exilați și refugiați din țările captive în spatele Cortinei de Fier au efectuat vizite frecvente la Departamentul de Stat al S.U.A. Multe dintre aceste persoane erau arhicunoscute și respectate în propria lor țară (în afara cercurilor guvernamentale oficiale) și în străinătate. Unele dintre aceste persoane erau strâmtorate din punct de vedere economic, dar ceea ce doreau cel mai mult era simpatia și încurajarea nu doar pentru ei și pentru alți refugiați, ci și pentru concetățenii lor care sufereau sub călcâiul opresiunii sovietice⁵. Un număr de persoane, atât din guvern, cât și din afara guvernului, s-au

¹ Flers 2005: 65.

² Flers 2005: 65-67.

³ Flers 2005: 67.

⁴ Onișoru 2015: 119-120.

⁵ Holt 1958: 9.

întâlnit sub conducerea informală a liderului George Kennan și au discutat problema. Aceștia au ajuns la concluzia că locul potrivit pentru ajutor și confort nu se află în camerele oficiale ale guvernului Statelor Unite, ci în inimile poporului american. Încă din februarie 1949, Kennan împreună cu Joseph C. Grew au discutat unele aspecte cu privire la această chestiune. Grew, cu o experiență de peste patruzeci de ani în serviciul de Externe, putea să înțeleagă și să aprecieze problema cu care se confrunta Departamentul. În același timp, Kennan a transmis esența gândurilor sale lui Dean Acheson, apoi secretarului de stat. La scurt timp, Grew a primit un mesaj din partea secretarului, întrebându-l dacă va înființa un grup privat care să ajute la rezolvarea anumitor aspecte ale problemei refugiaților. Principalele acțiuni ale lui Grew au fost să îl cheme pe vechiul său prieten și fost coleg al Serviciului de Externe, DeWitt C. Poole. Cei doi s-au întâlnit în biblioteca reședinței lui Grew în mai 1949, pentru a discuta despre implementarea ideii. Ei au convenit că primul pas ar fi formarea unui comitet alcătuit dintr-un număr de cincizeci de membri, care ar fi reprezentanți ai principalelor grupuri religioase, economice și politice ale societății americane. De asemenea, s-a decis că scopul grupului nu ar fi extinderea activității de caritate pentru refugiați, dintre care unii erau șomeri și alții îndeplineau mai multe sarcini. Scopul ar fi fost acela de a-i găsi pe refugiații șomeri și de a le oferi un loc de muncă adecvat care să aibă o anumită legătură cu pregătirea și abilitățile lor.

Așadar, pentru a lupta împotriva comunismului, publicul larg a primit un indiciu conform căruia o întreprindere precum Radio Europa Liberă ar putea lua ființă, atunci când pe 2 iunie 1949 New York Times a publicat un anunț care făcea referire la o organizație numită *Comitetul Național pentru o Europă Liberă* ce fusese constituită în New York în conformitate cu legile statului și a cărui scop era acela de a le îngădui personalităților din exil să își exprime propriile gânduri pe calea undelor, într-o limbă și manieră specifică popoarelor din Europa. Obiectivele acestui comitet au constat în: constituirea unei instituții în care exilații din țările-satelit să își sublinieze importanța, dar să și aducă la cunoștința tuturor acțiunile guvernelor-satelit și ale Rusiei sovietice; de a utiliza personalitățile exilate din țările-satelit în S.U.A. și străinătate drept simboluri ale unei opoziții care era împotriva comunismului și de a susține încercările și acțiunile personalităților din exil în scopul restaurării democrației în partea de Est a Europei⁶. La 1 iunie, la doar patru luni după începerea discuțiilor, *NCFE* a fost încorporat⁷. În acel moment, Grew a ținut o conferință de presă la care a prezentat poporului american Comitetul, motivele pentru întemeierea acestuia și scopurile sale. El a început prin a spune audienței că noua întreprindere a rezultat direct de la Yalta. La acea conferință, în 1945, Uniunea Sovietică s-a alăturat Regatului Unit și Statelor Unite pentru a

⁶ Tuzu 2014: 221.

⁷ Holt 1958: 9-11.

promite independența națională și libertățile democratice fundamentale față de popoarele din Europa de Est, eliberate de tirania nazistă. Dar promisiunea nu a fost păstrată. O nouă tiranie a luat naștere și, din această tiranie, mulți lideri democrați din țările din Europa de Est au scăpat în Occident ca refugiați și exilați. Grew a continuat să spună că programul noului Comitet „începe cu tangibilul fapt al prezenței (în Statele Unite) a acestor exilați și a refugiaților”⁸.

În 1957, pentru a-și atinge scopurile Comitetul a lucrat prin intermediul a trei instrumente:

- *Europa Liberă de Presă* s-a angajat să transporte cuvântul tipărit în spatele Cortinei de Fier prin intermediul baloanelor;

- *Relațiile Europei Libere cu Exilul* a menținut legătura și a sprijinit diferite organizații politice și profesionale din exil, printre care *Consiliul Cehoslovaciei Libere*, *Uniunea țărănească Internațională*, *Adunarea Națiunilor europene captive* și *Uniunea juriștilor Bulgari*; a încurajat aceste grupări să colaboreze una cu alta în cauza comună a libertății și le-a ajutat să își ducă lecțiile învățate ca victime ale imperialismului sovietic către popoarele amenințate de același imperialism sau care se abăteau în fața atrocităților Uniunii Sovietice

- *Radio Europa Liberă*, cea mai veche și cea mai importantă dintre aceste organizații⁹.

O altă figură importantă pe scena din 1950 a fost generalul Lucius Clay, care s-a retras din armată și s-a întors în Statele Unite. El a precizat următorul lucru despre decizia sa de a se alătura NCFE:

„Când am plecat din Germania, am venit acasă cu o convingere foarte fermă că avem nevoie de Vocea Americii, o voce diferită, mai largă - o voce a poporului liber - un radio care să vorbească cu fiecare țară din spatele Cortinei de Fier în propria limbă și din gâtul propriilor conducători care au fugit pentru viața lor din cauza convingerilor lor în libertate. M-am întors acasă hotărât să-mi dezvolt o astfel de voce și am constatat că deja începea în cadrul Comitetului Națiunilor Unite pentru o Europă Liberă - cunoscută sub numele de Radio Europa Liberă”¹⁰.

Interesul general al lui Clay într-o întreprindere similară cu RFE a rezultat probabil din cunoștințele sale despre succesul RIAS (Radio în sectorul american).

Radio Europa Liberă și Radio Libertatea au luptat împotriva comunismului prin difuzarea de știri din München în țările din spatele Cortinei de Fier. În ciuda bruiajului, a actelor de terorism și chiar a opoziției unor membri ai Congresului, Radio Europa Liberă și Radio

⁸ Holt 1958: 11.

⁹ Holt 1958: 13.

¹⁰ Holt 1958: 15.

Libertatea au rămas intacte, difuzând știri necenzurate de la începutul anilor '50.

Cruciada pentru Libertate a fost finanțată în primul rând de Congres prin intermediul CIA până în 1972, cu toate că NCFE a menținut o identitate publică ca o corporație privată a cetățenilor americani iubitori de libertate. O organizație separată, *Cruciada pentru Libertate*, a fost înființată în 1950 pentru a promova NCFE și pentru a strânge bani pentru activitățile sale. Președintele Dwight Eisenhower a anunțat la nivel național prin intermediul radioului următorul lucru: „Cruciada pentru Libertate va asigura extinderea Radio Europa Liberă într-o rețea de stații. Acestea vor primi cel mai simplu și mai clar privilegiu din lume: *Spune Adevărul*”¹¹. *Cruciada pentru Libertate* a luat ca simbol un clopot asemănător cu clopotul libertății americane, proiectat de Walter Dorwin Teague din New York. Avea o coroană de laur simbolizând pacea și o friză de cinci figuri reprezentând cele cinci rase ale omenirii care treceau torța libertății. O inscripție citată de Abraham Lincoln: „Pentru ca această lume sub Dumnezeu să aibă o nouă naștere a libertății”¹². Clopotul de 10 tone a sosit de la turnătoria britanică Gillett & Johnston la o paradă de banderole în New York City. Clopotul a călătorit apoi în Berlinul de Vest, unde a fost instalat definitiv de Ziua Națiunilor Unite, 24 octombrie 1950. Mai mult de 400.000 de berlinezi – 100.000 dintre aceștia au riscat trecerea frontierei din Berlinul de Est – au umplut Piața Primăriei pentru a asista la consacrarea ceremoniei. Generalul Lucius Clay, președintele *Cruciadei pentru Libertate*, a ținut un discurs, iar apoi a apăsat butonul care a declanșat sunetul clopotului. Sunetele acestuia au fost atât de profunde încât s-au auzit în tot Berlinul de Est și în Germania de Est. *Cruciada pentru Libertate* a constat în parade, forumuri publice și sloganuri cum ar fi „Combaterea minciunii cu adevărul” și „Ajutorul adevărului pentru lupta împotriva comunismului”, care au servit la mobilizarea sprijinului american pentru Războiul Rece¹³.

Transmisia Radioului a fost inițiată când un transmițător cu lungimi scurte de 7,5 kilowați, denumit *Barbara* și folosit anterior de către Oficiul de Servicii Strategice în timpul războiului, a fost instalat în Germania de Vest la Lampertheim lângă Frankfurt. La 4 iulie 1950, primele treizeci de minute de știri, informații și analize politice au fost transmise în Cehoslovacia, urmând să fie redade și în România, Ungaria, Polonia și Bulgaria. Primele emisiuni REL au fost produse în New York, trimise în Europa și transmise de la Lampertheim. Germania de Vest, care împărțea o frontieră cu Cehoslovacia, avea cea mai bună locație și era încă ocupată de forțele americane; München a fost un centru pentru emigranții est-

¹¹ HIA 2001: 1.

¹²“That this world under God shall have a new birth of freedom” *apud* http://www.hoover.org/sites/default/files/library/docs/story_of_radio_free_europe.pdf.

¹³ HIA 2001: 1-2.

europeni, dintre care mulți au avut experiență în scris, editare, difuzare și aspecte tehnice. Un loc disponibil pentru desfășurarea întregii activități a fost în partea de răsărit a parcului Englischer Garten și, în decurs de optsprezece luni, douăzeci și două de studiouri, șase camere de control, posturile de comandă, redacție, spații tehnice și un serviciu de întreținere au fost finalizate. O nouă organizație, *Comitetul American pentru Eliberarea Popoarelor din Rusia* s-a întâlnit pentru prima oară pe 12 ianuarie 1951 pentru a planifica serviciul radio către Uniunea Sovietică. În ciuda problemelor formidabile, Radio Liberation, mai târziu Radio Liberty (RL) a depășit obstacolele și a început să difuzeze șaiszeci și șapte ore pe săptămână la 1 martie 1953, de la patru emițătoare de 10 kilowați la baza RFE de la Lampertheim, achiziționate de la NCFE¹⁴.

După cum știm, alături de Radio Europa Liberă a evoluat și Radio Libertatea (RL) care începând din anul 1976 s-a contopit cu primul (REL). Atunci când Radio Libertatea și-a început activitatea, emisiunile sale se auzeau doar în Lampertheim, iar din 1995 s-au extins în Taipei (Taiwan). Emisiunile Radio Libertatea făceau referire la situația din U.R.S.S., la acțiunile și politica guvernului de la Moscova. Radio Europa Liberă se întindea pe toată zona din partea cealaltă a Cortinei de Fier, iar Radio Libertatea cuprindea zona U.R.S.S.¹⁵ REL/RL au simbolizat până la căderea comunismului în 1989 „vârful de lance al civilizației occidentale îndreptat spre inima regimului comunist”¹⁶.

În 1951, Frank Wisner, șeful Biroului de coordonare a politicilor, acea secție a CIA responsabilă de Radio Europa Liberă, a moștenit un stoc de baloane meteorologice rămase din cel de-Al Doilea Război Mondial. Acesta și-a imaginat imediat o flotilă de baloane care aruncă milioane de pliante (produse de organizația soră a REL, *Free Europe Press*, a cărei slujbă era de a produce documente despre afacerile est-europene) pe partea estică a Cortinei de Fier. Vântul a transportat baloanele pline cu hidrogen care navigau peste granița Germaniei de Vest, lăsând să cadă peste 11 milioane de pliante în Cehoslovacia. După moartea lui Stalin în 1953 a avut loc o campanie numită *Operațiunea Prospero* condusă de REL la inițiativa unor lucrători din fabricile din țările blocului estic. Lucrătorii civili germani au pregătit 6.500 de baloane și 12 milioane de pliante care, în ciuda regimului de la Praga care a ordonat avioanelor de luptă să le distrugă, au căzut în satele izolate, în care radiourile erau rarități¹⁷. Răspunsul comunist cu privire la toate acestea a fost acela de a bruia radiourile, producând sunete audio sau electronice pe aceleași frecvențe, făcând dificil sau imposibil să se audă programul difuzat. La 21 februarie 1981 a avut loc o explozie la sediul REL/RL din München, provocând daune de 2 milioane de

¹⁴ HIA 2001: 2-3.

¹⁵ Tuzu 2014: 222-223.

¹⁶ Pelin 2009: 13.

¹⁷ HIA 2001: 3.

dolari și câțiva răniți, fără decese. După 1989 s-a specificat că bombardamentul a fost efectuat de un grup de teroriști internaționali sub conducerea lui Ilich Ramirez Sanchez alias Carlos Șacalul, plătit de Nicolae Ceaușescu, președintele României. În ciuda impactului amenințărilor, violenței, spionilor și bombardamentelor, REL/RL și-au continuat emisiunile fără întrerupere în perioada comunistă¹⁸.

*

Refrenul „Aici e Europa Liberă!” care se aude la începutul emisiunilor le trezește și astăzi, după atâția ani de la căderea regimului comunist, o multitudine de sentimente românilor care ascultau în șoaptă și sub semnul terorii informațiile cele mai corecte la care de altfel nu aveau acces. Liviu Tofan, fostul șef al știrilor la Radio Europa Liberă, a explicat de ce românii tindeau să asculte acest post de radio: „Cu cât regimul era mai represiv, cu atât nevoia oamenilor de a căpăta ceea ce le lipsea sau ceea ce li s-a răpit era mai mare. Cu cât asuprirea este mai mare, cu atât dorul de libertate este puternic și vrei să ai mai multă informație”. O altă voce necruțătoare de la *Actualitatea românească* a fost Neculai Constantin Munteanu care a prezentat ce însemna Radio Europa Liberă pentru români: „Dacă Europa Liberă n-a încurajat disidența, cel puțin nu pe față, în schimb i-a asigurat difuzarea în țările de origine și iradierea în celelalte țări comuniste, contribuind discret la o cultură a disidenței și a protestului public în chiar limitele permise sau nepermise de regimurile comuniste”¹⁹.

Filosofia care a stat la baza transmisiunilor Radio Europa Liberă a fost cea a pluralismului, altfel spus, opusul discursului failibil al propagandei oficiale comuniste. Timp de multe decenii, postul de radio românesc a ținut populația română în mod invariabil mințită cu privire la realitățile din țară, la evenimentele care aveau loc în Europa și nu numai. Cornel Chiriac a fost o personalitate hipercunoscută datorită emisiunii sale *Metronom* și nu numai, care îi transporta pe cetățenii români într-o altă lume a muzicii, interzisă de regimul comunist român. De la Monica Lovinescu și Virgil Ierunca românii au învățat ce este libertatea gândirii și noblețea spiritului, dar și despre memoriile lui Arthur Koestler, despre eseurile lui Raymond Aron, de importanța reabilitării lui Kafka. Rubrica *Scrisori de la ascultători* a fost un mijloc de informare impresionant prin care ieșeau la iveală toate abuzurile și nerespectarea drepturilor omului. Datorită Europei Libere s-a aflat despre Carta '77, despre mișcările disidente din U.R.S.S., Ungaria, RDG. O decizie care a necesitat foarte mult curaj a fost aceea a lui Vlad Georgescu de a transmite ca serial cartea *Orizonturi roșii* a generalului Ion Mihai Pacepa, dând o adevărată lovitură

¹⁸ HIA 2001: 5.

¹⁹ Cristea 2009.

piramidei hagiografice pe care o înfățișa cultul lui Nicolae și Elena Ceaușescu²⁰.

Radio Europa Liberă și-a luat angajamentul de a pliroforisi, pe unde scurte, țările europene cu regim comunist. Până în anul 1972 fondurile instituției de presă au fost acordate prin CIA care determina linia generală a emisiunilor, prioritățile și „corecțiile” cotidianului, iar după acest an controlul asupra bugetului a fost preluat de Congresul Statelor Unite. În ceea ce privește relația emițător-receptor, românii li s-a interzis să se adreseze postului de radio prin scrisori sau prin interviuri, decizie luată bineînțeles de Nicolae Ceaușescu în anul 1967. Cu trecerea timpului, românii au devenit din ce în ce mai alergici în ceea ce privește presa națională din pricina politizării exagerate a conținuturilor, a „limbii de lemn”, a saturației realizate de omniprezența cuplului prezidențial Ceaușescu. Programul televiziunii române consta în trei ore zilnice de emisie specifice (între orele 19-22). În momentul culminant al cultului personalității dictatorului, emisiunile postului american au reprezentat o bulă de aer pentru ascultători. În anul 1989, secția de limbă română din cadrul postului de radio realiza zi de zi câte 5-6 ore de emisie, realizate de 54 de salariați²¹. Emisiunile în limba română erau propagate între orele 06:00–10:00 și 17:00–01:00 pe lungimile de undă scurte 16, 19, 25, 31, 41 și 49. Emisiunile cu cea mai mare notorietate au fost *Actualitatea românească*, *Metronom*, *Teze și antiteze la Paris*, *Cartea pe unde* etc., care tratau teme despre economie, politică, cultură, muzică ș.a. Secția Română a fost condusă de personalități de vază precum Noël Bernard, Mihail Cismărescu, Vlad Georgescu, Nicolae Stroescu-Stânișoară și Nestor Ratesh și a avut peste 100 de angajați și colaboratori originari din România²². În cadrul secției au survenit o serie de schimbări, precum înlocuirea directorului secției, Vlad Georgescu, care a fost diagnosticat cu o tumoare cerebrală, cu Nicolae Stroescu-Stânișoară. La 1 ianuarie 1989, Ratesh a preluat funcția de director interimar, declarând că „Nu aveam voie să incităm lumea la revoltă, nu aveam voie să strigăm «Jos Ceaușescu!»”²³, trebuind să se găsească o cale foarte subtilă de a transmite informațiile. Sursele de documentare ale redactorilor proveneau din informațiile primite din țară, articolele atât din presa românească, cât și din presa internațională, declarațiile unor oficiali străini. Atât telefoanele, cât și scrisorile cetățenilor români se aflau sub control. Emisiunea *Actualitatea Românească* deținea știri de la corespondenții de presă străini care vizitau România, prin colaborări cu ambasada americană și cu ambasada Olandei la București. Scriitorul Augustin Buzura a caracterizat-o pe Monica Lovinescu în anul 2009 ca fiind „(...) un soi de super-hiper-șef moral al

²⁰ Tismăneanu 2014.

²¹ Betea 2014: 57.

²² Tuzu 2014: 225.

²³ Betea 2014:58.

întregii lumi culturale române din Occident. Îți lua interviu la Europa Liberă și în schimbul lui îți dădea niște bani cu care puteai trăi. Te recomanda unei fundații, de unde-ți dădeau alți bani să-ți cumperi cărți și diverse nimicuri. Și-n rest bârfeai. Ce e-n țară, cum e-n țară, ce-a mai zis ăla, ce-a mai făcut celălalt (...)"²⁴.

Postul de radio Vocea Americii a sprijinit secția română a postului Europa Liberă, livrându-i materiale cu privire atât la chestiuni politice internaționale, cât și la relațiile româno-americane, un lucru excelent deoarece pe baza acestor materiale Europa Liberă constituia buletine de știri sau emisiuni din cadrul rubricii *Programul Politic*. În timpul existenței sale, Radio Europa Liberă a colaborat și cu BBC, colaborare realizată datorită personalităților din cadrul secției române (Nöel Bernard, Nicolae Stroescu) care lucraseră întâi la BBC. Dar și Franța, mai exact Radio France International a sprijinit Europa Liberă datorită faptului că redactorii acesteia din urmă, Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, lucrau atât la REL, cât și la postul francez²⁵.

Un alt punct care trebuie immortalizat este acela că emisiunile în limba română ale Radio Europa Liberă nu au mai fost auzite de către publicul larg din data de 1 august 2008. Foarte mulți dintre români au crescut cu REL, într-un București invadat de minciuni oficiale, cu o presă predominantă de poeme clevetitoare și articole hagiologice sărbătorind „marșul triumfal al marxism-leninismului” și talentul fără granițe al secretarului general, ceea ce a făcut ca Radio Europa Liberă să fie considerată „presa vorbită a tuturor românilor”. Radio Europa Liberă, Vocea Americii, Deutsche Welle, Radio Vatican, BBC au primit numele de „fructele oprite”. Ascultătorii postului – cel mai influent dintre posturile occidentale – au aflat o multitudine de informații referitoare la sistem. Editorialele foarte bine informate și echilibrate ale directorului Serviciului Român, Noël Bernard, au făcut furori printre ascultători, deoarece vocea extraordinară, pătrunzătoare și subtilă a lui Bernard oferea comentariilor sale greutate. Emisiunile Monicăi Lovinescu și ale lui Virgil Ierunca au avut o mare influență asupra ascultătorilor fideli, tratând teme privind politica și estetica contemporană. Au fost scoase în evidență contradicțiile, inconsecvențele, impreciziile și inconsistențele ideologiei marxiste prin trimiteri la lucrări celebre despre comunism, revoluție, utopie și ideologie ale lui Jeanne Hersch, Boris Souvarine sau Jules Monnerot.

Foarte important de știut și de evidențiat este faptul că Radio Europa Liberă a susținut dintotdeauna activitățile disidenților din România. Acest post a devenit o tribună a celor care au hotărât că a venit momentul să dea piept cu propaganda de stat a regimului. Vocile disidenților români, precum Paul Goma, Vlad Georgescu, Doina Cornea, Mircea Dinescu ș.a. au avut în Radio Europa Liberă un importat și influent

²⁴ Betea 2014: 57-59.

²⁵ Tuzu 2014: 229.

aliat. Emisiunile Monicăi Lovinescu, ale lui Virgil Ierunca și Gelu Ionescu au fost atât de semnificative deoarece au apărut fără teamă valorile culturii române și vocile liberale ale unor intelectuali români. Pentru Nicolae Ceaușescu și simpatizanții săi, REL era răul suprem care trebuia eliminat, distrus. REL reprezenta vocea adevărului în cadrul unui sistem în care minciuna avea loc de cinste. Radio Europa Liberă a deschis ochii tuturor prin intermediul difuzării unor programe despre corupția nomenclaturii comuniste, denunțarea abuzurilor fără de număr ale Securității, dezvăluirea adevărului despre istoria partidului comunist. Toate acestea nu au trecut neobservate de regimul de la București, care a reacționat prin realizarea unor campanii calomnioase împotriva celor mai activi editori ai postului de radio. Mulți dintre exilați au fost victimele furiei Securității, vorbind aici despre nume ca Monica Lovinescu (care a fost victima unor tentative de omor), directorii Noël Bernard și Vlad Georgescu (care și-au pierdut viața, cel mai probabil din cauza unor comploturi criminale al căror creier a fost Securitatea). În afara acestora ținta atacurilor regimului comunist au mai fost și Emil Georgescu, Cornel Chiriac, N.C. Munteanu, Max Bănuș ș.a. Printre vocile cele mai răsunătoare este imperios să îi menționăm pe Nestor Ratesh, un analist important al vieții politice și culturale americane, Emil Hurezeanu²⁶, analist politic, Mircea Carp, Mihai Cismărescu, Nicolae Stroescu-Stănișoară.

Datorită postului Radio Europa Liberă mulți români au fost informați corect despre tragicul cutremur din anul 1977, au fost puși la curent și în legătură cu evenimentul din Cehoslovacia din 1968 și cu abrogarea mișcării cunoscută sub numele de *Primăvara de la Praga*. Informațiile propagate în Apus nu puteau fi cenzurate, iar acest fapt provoca iritare regimului comunist. Programele Europa Liberă aduceau la cunoștința regimului că adevărul nu poate fi nici cenzurat și nici combătut. Vinovați de soarta și viitorul popoarelor din Europa Orientală, au încercat de-a lungul timpului interzicerea sub presiune a emisiunilor, folosindu-se de orice mijloace, unul dintre ele fiind atentatele. Nereușind ce și-a propus, regimul comunist a trecut la măsuri mai drastice, precum zeberirea aparatelor de radio de la persoanele care nu erau membre de partid, blocarea comercializării pieselor de schimb pentru aparatele de radio care trebuiau reparate, oricărei persoane care dorea să își cumpere un aparat de radio i se aproba unul exclusiv de recepție, care capta doar emisiuni de la posturile de radio din proximitatea alăturată. Pentru ca oamenii să le fie imposibil să își aleagă singuri postul de radio pe care doreau să îl asculte,

²⁶ În cadrul Radio „Europa Liberă” a colaborat la emisiunile culturale ale Monicăi Lovinescu, apoi a fost redactorul emisiunii „Actualitatea Românească”. În fiecare seară prezenta analize politice referitoare la evoluția ceaușismului și a comunismului. De la 1 ianuarie 1995 a devenit redactor șef al redacției române a postului de radio Deutsche Welle din Köln, astfel încât succesorul său la „Europa Liberă” a fost Nestor Ratesh *apud* Hurezeanu 1994: 8.

existau zone radioficate cu audiție acasă, legate prin fir de centrala de radio-recepție²⁷.

În anul 1989, REL a fost pentru români o sursă de informare, cunoaștere și încredere în sine. Odată înlăturat comunismul de la putere, REL a continuat să promoveze valorile democratice, toleranța, dialogul și curățenia morală. REL s-a opus cu înverșunare restaurației comuniste și i-a criticat dur pe Ion Iliescu și pe acoliții săi pentru faptul că nu doreau să se angajeze într-un proces de democratizare. Așadar, Radio Europa Liberă a avut un rol crucial în sprijinirea unei societăți libere și în opunerea cu vehemență a oricărei forme de totalitarism²⁸.

*

Europa Liberă era numită de ascultători „postul nostru de radio” deoarece a fost un post de suplینire a realității care pe parcursul existenței sale a încercat să țină locul normalității interzise în țară în ceea ce privea informația. După anul 1989 – an cu o semnificație importantă în istoria contemporană românească – s-a aflat față în față cu propria sa victorie, fiind prima instituție care și-a propus eliberarea țărilor de dincolo de Cortina de Fier. În speță, Europa Liberă a fost expresia valorilor democratice americane²⁹.

Concluzionând, Radio Europa Liberă/Radio Libertatea au jucat un rol crucial în timpul Războiului Rece și pentru a-și îndeplini misiunea au trebuit să colecteze și să pregătească informații despre și din interiorul țărilor aflate sub regim comunist. Acest post de radio a reprezentat simbolul luptei anticomuniste din Europa și a aluat naștere îndeosebi din convingerea că Războiul Rece se va desfășura mai mult pe plan politic și ideatic decât militar. REL/RL erau un simbol al presei libere și un megafon al exilaților care nu se mai regăseau și nici nu se mai bucurau de libertatea de exprimare în țara de origine. Refrenul „Aici e Radio Europa Liberă!”, care mai trezește și astăzi sentimente contradictorii în inimile tuturor celor care au ascultat postul, era acompaniat de *Rapsodia Română* a lui George Enescu. Esența cea mai pură și mai concentrată a postului Europa Liberă a fost subliniată de Nicolae Rădescu, ultimul prim-ministru democrat al României, în timpul emisiunii vernisale a postului:

„Români! Razele luminoase încep să pătrundă prin bezna ce vă apasă. Astăzi, pentru întâia oară după cinci ani, s-a deschis drumul liber spre glasurile voastre. [...] Prin el vom face să răsară ecoul gândurilor acelor ce au prins vânjos în mâinile lor steagul libertății. [...] Noi, Americanii și Românii de aici, suntem prietenii și frații voștri. Americanii și Românii ne-am unit spre a vă trimite aceste emisiuni ale libertății”³⁰.

²⁷ Flers 2005: 79.

²⁸ Spătăreleu 2008: 4.

²⁹ Hurezeanu 1994: 8.

³⁰ Tuzu 2014: 239.

BIBLIOGRAFIE

- Betea, Lavinia (2014). *România anului 1989 în arhivele Radio Europa Liberă*. Revista POLIS, Revistă de Științe Politice, Serie nouă, Volum II, Nr. 3 (5), pp. 54-65.
- Cristea, Otilia (2009). „România după 20 de ani: Radio Europa Liberă, inamicul public numărul 1 al Securității”, în *Revista Capital* (<http://www.capital.ro/romania-dupa-20-de-ani-radio-europa-libera-inamicul-public-numarul-1-al-securitatii-129272.html>, accesat 14.07.2017).
- (de) Flers, Al. Réne (2005). *Radio Europa Liberă și exilul românesc. O istorie încă nescrisă*, București: Vestala.
- Hoover Institution Archives, 2001 (http://www.hoover.org/sites/default/files/library/docs/story_of_radio_free_europe.pdf, accesat 14.04.2017).
- Holt, Robert T. (1958). *Radio Free Europe*, Copyright by the University of Minnesota Minneapolis: Lund Press.
- Hurezeanu, Emil (1994). „Îi reproșez lui Iliescu că n-a putut fi nici măcar un despot luminat”. *Revista 22*, Nr. 50 (253), pp. 8-9.
- Koutská, Ivana & Žáček, Pavel. *Radio Free Europe through the eyes of the State Security Service. Photographs in the dossiers on subjects of interest kept by the Communist intelligence* (<http://www.ustrcr.cz/data/pdf/publikace/bic/bico212/153-161.pdf>, accesat 14.04.2017).
- Onișoru, Gheorghe (2015). *Istoria Lumii Contemporane: De la revoluția bolșevică până astăzi (1917 – 2015)*. Târgoviște: Cetatea de Scaun.
- Pelin, Mihai (2009). *Operațiunile „Melița” și „Eterul”: Istoria Europei Libere prin documente de Securitate*. București: Albatros.
- Tismăneanu, Vladimir & Spătăreanu, Cristina (traducător),. „La revedere, Serviciul Român al Europei Libere ne-a deschis ochii”. *Revista 22*, Nr. 33 (962), Anul XIX, p. 4. Varianta în limba engleză a textului a fost publicată, în data de 31 iulie 2008, pe site-ul *Radio Free Europe*.
- Tismăneanu, Vladimir (2014). *Imbatabila armă a adevărului: Radio Europa Liberă și năruirea regimurilor comuniste* (<https://www.europalibera.org/a/25449926.html>, accesat 02.06.2017).
- Tuzu, Iustina-Andreea (2014). „Război psihologic: fenomenul Radio Europa Liberă”. *Romanian Journal of History and International Studies*, Vol. I, No. 2. Semne, pp. 219-239.

ANEXE

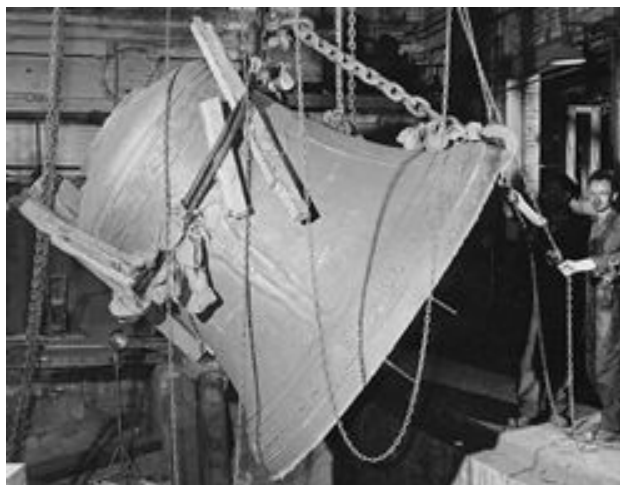

Fig. 1. Un clopot de 10 tone, simbolul Radio „Europa Liberă”, a fost ridicat de la turnătoria britanică Gillett & Johnston

Sursa: <http://www.hoover.org/research/voices-hope-story-radio-free-europe-and-radio-liberty>

Fig. 2. Vedere completă a clădirii Radio „Europa Liberă”/Radio Libertatea în clădirea Englischer Garten din centrul orașului München

Sursa: Koutská & Žáček: 154

Fig. 3. Baloanele care transportau cutii cu pliante al căror text le spunea oamenilor că o nouă speranță s-a ivit. „Milioane de bărbați și de femei s-au unit și împreună au trimis acest mesaj de prietenie pe Aripile Libertății, care suflă întotdeauna de la Vest la Est”. Pe spatele pliantelor au fost enumerate lungimile de undă ale marilor stații ale lumii libere care transmiteau în Cehoslovacia.

Sursa: <http://www.hoover.org/research/voices-hope-story-radio-free-europe-and-radio-liberty>

Fig. 4. Baloanele au fost umplute cu hidrogen

Sursa: <http://www.hoover.org/research/voices-hope-story-radio-free-europe-and-radio-liberty>

Fig. 5. Sediul bombardat al REL/RL, München, 21 februarie 1981
Sursa: <http://www.hoover.org/research/voices-hope-story-radio-free-europe-and-radio-liberty>

Fig. 6. O parte din echipa Europei Libere. Secvență din filmul „Război pe calea undelor”
Sursa: Revista 22, Nr. 33 (962), Anul XIX, 12-18 august, 2008: 4